

УДК 657.371

Шеленко Д.І.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника”, м. Івано-Франківськ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Постановка проблеми. Переорієнтація економіки України на європейські стандарти господарської діяльності передбачає відповідні зміни і в бухгалтерській практиці. Виникає необхідність адаптації національної системи обліку до міжнародних вимог. В умовах перехідного періоду суб'єкти господарювання потребують прозорості, повної та правдивої інформації про свій фінансовий стан і результати діяльності, яка може бути забезпечена шляхом ефективної інвентаризації.

На думку Д. Л. Кузьміна, серед сукупності методів господарського контролю єдиним способом контролю за збереженням майна та верифікації даних, бухгалтерського обліку, була, є і залишається інвентаризація [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню наукових і практичних аспектів інвентаризації присвячено праці багатьох українських вчених, зокрема М. Т. Білухи, Т. А. Бутинець, А. М. Герасимович, А. П. Грінько, С. Ф. Голова, М. І. Карауш, Л. М. Крамаровського, А. М. Кузьмінського, М. М. Коцупатого, Ю. О. Леонова, В. С. Лень, М. М. Матюхи, І. В. Перевозової, В. К. Радостовця, В. В. Сопка, М. А. Толстих, М. Г. Чумаченка, В. О. Шевчука та ін. Однак особливості інвентаризації відповідно до нових змін в законодавстві потребують більш детального розгляду.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей інвентаризації на підприємстві та забезпечення її ефективності.

Предметом дослідження є визначення порядку інвентаризації на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даному етапі економічного розвитку України проблеми інвентаризації на підприємствах полягають в необхідності розробки комплексного та системного підходу, який забезпечуватиме регулювання цього процесу.

Дбайливе використання майна тісно пов'язане з ощадливістю. Щоб економити, недостатньо точно дотримуватись технологічних правил виробництва, необхідно знати, що і як заощаджувати. Економія у використанні ресурсів з'являється тоді, коли рівень затрат живої праці в процесі виготовлення продукції менше допустимих норм, тобто коли затрати виробництва не тільки менші їх мінімально можливої величини, але й зменшується частка втрат і відходів. Цього можна досягти лише за умови правильно організації інвентаризації [2, с. 19].

Стаття 10 Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність” передбачає, що для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства повинні інвентаризувати активи й зобов'язання, перевіряти й документально підтверджувати їх наявність, стан і оцінку [3]. Причому об'єкти, які підлягають інвентаризації, а також її періодичність визначає власник підприємства, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим.

Наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 затверджено єдине “Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань”, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 30.10.2014 р. за № 1365/26142, що набуває чинності 01.01.2015 р. Дане положення є універсальним, тобто обов'язковим для підприємств усіх організаційно-правових форм і форм власності (крім банків, на яких дія положення не поширюється), а також представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та бюджетні установ.

Прийняте “Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань” (далі Положення) більш детально та структурно розкриває види обов'язкової інвентаризації, її строки та періодизацію, документальне оформлення, склад інвентаризаційної комісії.

Інвентаризація забезпечується власником (власниками) або уповноваженим органом (посадовою особою), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів, створює необхідні умови для її проведення, визначає об'єкти, періодичність та строки, крім випадків, коли інвентаризація є обов'язковою. У цих випадках визначені на підприємстві строки інвентаризації не можуть перевищувати ті, що передбачені Положенням [4].

Положення чітко структуризоване та складається з чотирьох розділів, кожен з яких присвячений окремим питанням інвентаризації, а саме:

- загальні положення;
- організація та основні правила проведення інвентаризації;
- порядок інвентаризації активів та зобов'язань;

- перевірка та оформлення результатів інвентаризації.

В даному Положенні подається роз'яснення щодо проведення та документування інвентаризації:

1. Розширено випадки обов'язкової інвентаризації, до яких додано наступне:

- перехід на складання фінансової звітності за міжнародними стандартами (на дату переходу).

Проте, згідно з МСФЗ 1 "Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності", дата переходу – це початок першого періоду, за який суб'єкт господарювання подає повну порівняльну інформацію у своїй першій фінансовій звітності [5, с. 18];

- підприємства, що знаходяться на тимчасово окупованій території та/або на території проведення антитерористичної операції, проводять інвентаризацію у випадках, обов'язкових для її проведення, тоді, коли стане можливим безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал цих підприємств. Підприємства зобов'язані провести інвентаризацію станом на 01 число місяця, що настає за місяцем, у якому немає перешкоди для доступу до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, та відобразити результати інвентаризації в бухгалтерському обліку відповідного звітного періоду [4].

Доведено, що суцільній інвентаризації також повинні підлягати умовні активи й зобов'язання (непередбачені активи та зобов'язання) підприємства (застави, гарантії, зобов'язання тощо).

2. Визначено певні строки інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності (до дати балансу):

- три місяці – для необоротних активів;

- два місяці – для незавершених капітальних інвестицій, незавершеного виробництва, напівфабрикатів, фінансових інвестицій, грошових коштів, коштів цільового фінансування, зобов'язань у частині невикористаних забезпечень, розрахунків з бюджетом та відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

- до дати балансу ("до тимчасового вибуття з підприємства") – для автомобілів, морських та річкових суден, які перебувають у тривалих рейсах, інших матеріальних цінностей, які в період інвентаризації будуть знаходитися поза підприємством.

- за рішенням керівника підприємства, інвентаризація інструментів, приладів, інвентаря (меблів) може здійснюватися щороку в обсязі не менше 30 % усіх зазначених об'єктів з обов'язковим охопленням інвентаризацією всіх інструментів, приладів, інвентаря (меблів) протягом трьох років;

- протягом року, за рішенням керівника підприємства, проводиться інвентаризація бібліотечних фондів; якщо бібліотечних фондів від 100 до 500 тис. од., інвентаризацію можна проводити протягом 5 років, охоплюючи щорічно не менше 20 % одиниць; якщо понад 500 тис. – протягом 10 років, охоплюючи щорічно не менше 10 % одиниць. Книжкові пам'ятки інвентаризують щороку;

- один раз на три роки може здійснюватись інвентаризація земельних ділянок, будівель, споруд та інших нерухомих об'єктів (об'єкти державної власності інвентаризуються відповідно до Методики проведення інвентаризації об'єктів державної власності, затвердженої постановою Кабміну України № 1121 від 30.11.2005 р.).

Значення проведення інвентаризації, яку здійснюють раз на рік перед складанням фінансової звітності, важко переоцінити, бо вона дає можливість забезпечити достовірність даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності шляхом встановлення фактичної наявності різних цінностей, виявлення надлишків або нестач, а також з'ясування того, наскільки вартість, за якою активи й зобов'язання зараховано на баланс, є реальною.

3. Поняття "постійно діюча інвентаризаційна комісія" замінено на поняття "інвентаризаційна комісія", а також передбачена участь в її складі представників аудиторських фірм, централізованої бухгалтерії, суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи, яка здійснює ведення бухгалтерського обліку на підприємстві на договірних засадах та досвідчених працівників підприємства, які знають об'єкт інвентаризації, ціни та первинний облік (інженери, технологи, механіки, виконавці робіт, товарознавці, економісти, бухгалтери); а за рішенням керівника підприємства до її складу можна залучати членів ревізійної комісії товариства та внутрішніх аудиторів.

У випадках, коли облік ведеться безпосередньо керівником підприємства, інвентаризаційну комісію очолює керівник підприємства самостійно. Тобто, коли в штаті підприємства є лише один працівник, то інвентаризаційна комісія затверджується в складі однієї особи.

Інвентаризацію призначає відповідний суб'єкт і здійснюють її теж відповідні суб'єкти – члени інвентаризаційних комісій.

4. Стосовно основних засобів, залишкова вартість яких дорівнює нулю, дане Положення наказує визначити їх справедливу та ліквідаційну вартість та передати відповідні матеріали керівнику.

5. У процесі інвентаризації складаються дуже різні за змістом документи, тому в Положенні наведено роз'яснення щодо складання інвентаризаційного опису.

Інвентаризаційний опис є відображенням майна, зобов'язань і власного капіталу. Матеріали

інвентаризації (описи, акти, звіряльні відомості, протоколи) оформлюються не менше ніж у двох примірниках.

Документ, що вказує на наявність МШП, які обліковують в оперативному порядку, інвентаризаційні описи складати не потрібно. МШП перевіряються на підставі документів надавача послуг у матеріально відповідальних осіб.

Положення вказує, що підприємства-дебітори мають підтвердити заборгованість або зняти свої заперечення, на відміну від старої Інструкції № 69, де було вказано, що підприємства-дебітори зобов'язані протягом десяти днів із дня отримання виписок про борги від підприємств-кредиторів підтвердити заборгованість або заявити свої заперечення.

Щодо інвентаризації розрахунків з банками, фінансовими та податковими органами, шляхом документальної перевірки встановлюється правильність розрахунків із банками та контролюючими органами, тобто врегулювання шляхом прямого підтвердження кожної суми розрахунків із такими дебіторами та кредиторами не вимагається.

6. Відповідно до галузевих особливостей міністерства, інші центральні органи виконавчої влади у межах своєї компетенції можуть розробляти свої методичні рекомендації на основі коментованого Положення. Одночасно підприємства можуть визначати порядок інвентаризації активів і зобов'язань та оформлення її результатів у внутрішньому положенні, розробленому відповідно до цього Положення та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку.

7. Виявлені під час інвентаризації розбіжності між фактичною наявністю активів і зобов'язань та даними бухгалтерського обліку регулюються підприємствами в такому порядку:

- основні засоби, нематеріальні активи, виявлені в лишках, підлягають оприбуткуванню зі збільшенням доходів майбутніх періодів, тобто за кредитом рахунку 69 "Доходів майбутніх періодів" (доходів спеціального фонду бюджетної установи), а амортизація таких активів пропорційно списуватиметься із дебету рахунку 69 на кредит відповідних рахунків доходів;

- цінні папери, грошові кошти, їх еквіваленти та інші оборотні матеріальні цінності, виявлені в лишках, підлягають оприбуткуванню зі збільшенням доходу звітного періоду підприємства (доходу спеціального фонду бюджетної установи);

Взаємний залік лишків і нестач внаслідок пересортиці допускається тільки щодо запасів однакового найменування і в тотожній кількості за умови, що лишки і нестачі утворились за один і той самий період, що перевіряється, та в однієї і тієї самої матеріально відповідальної особи.

Варто також зазначити, що Положення № 879 не містить додатків, а в пункті 14 розділу II зазначено, що інвентаризаційні описи, акти інвентаризації, звіряльні відомості оформлюються відповідно до вимог, установлених Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджених наказом Мінфіну від 24.05.1995 № 88, для первинних документів з урахуванням обов'язкових реквізитів та вимог, передбачених Положенням № 879. Матеріали інвентаризації можуть бути заповнені як рукописним способом, так і за допомогою електронних засобів обробки інформації. Бюджетні установи оформляють відомості про результати інвентаризацій за формами, визначеними законодавством.

Проведення інвентаризації з метою збереження майна власника, підвищення ефективності контрольно-ревізійної роботи, в тому числі аудиту, достовірності і якості облікової інформації та звітності, а також посилення контролю за станом розрахунків, багато в чому залежить від правильного вирішення питання про місце і роль інвентаризації в системі елементів методу бухгалтерського обліку та господарського контролю, в розвитку нової економіки [6, с. 120].

Як наголошує У. В. Ковалишин, роль інвентаризації не обмежується перевіркою фактичної наявності цінностей. У процесі інвентаризації майна здійснюються такі заходи:

- перевірка дотримання вимог до діяльності матеріально відповідальних осіб;
- перевірка стану складських приміщень, порядку зберігання цінностей, справності всіх ваговимірвальних приладів, правильності присвоєння інвентаризаційних номерів;
- встановлення якісних характеристик матеріальних ресурсів: виявляються залежані й не використані цінності, майно, що повністю або частково втратило первинні властивості, неходові готові вироби та вироби, на селі немає попиту та ін.;
- виявлення непридатних до експлуатації основних засобів та тих, що не підлягають відновленню, перевірка дотримання правил утримання та експлуатації основних засобів [7, с. 107].
- встановлення наявності документів, що підтверджують право власності підприємства на земельні ділянки, будівлі, споруди, іншу нерухомість, водоймища та інших об'єкти природних ресурсів;
- перевірка наявності у складі незавершених капітальних інвестицій обладнання та устаткування, що передане для монтажу, який фактично не розпочато, а також визначення стану законсервованих і тимчасово зупинених будівельних об'єктів, розробок, нематеріальних активів, на які складається окремий інвентаризаційний опис.

Процес інвентаризації доцільно проводити за такими етапами: підготовчий (складається наказ, де конкретизується зміст, обсяг, порядок та строки інвентаризації, а також персональний склад

інвентаризаційної комісії), технічний (комісією в присутності матеріально відповідальної особи здійснюється перевірка фактичної наявності товаро-матеріальних цінностей, дані про їх фактичну наявність заносяться до інвентаризаційного опису, описи підписують всі члени інвентаризаційної комісії і матеріально відповідальна особа); аналітичний (результати перевірки звіряються з обліковими даними); заключний (пропозиції щодо врегулювання виявлених під час інвентаризації розбіжностей фактичної наявності товаро-матеріальних цінностей і даними бухгалтерського обліку подаються на розгляд керівнику підприємства, котрий приймає кінцеве рішення).

Така послідовність забезпечить оперативність та достовірність перевірки, виявлення можливих відхилень у здійсненні операцій з даним об'єктом та їх усунення або запобігання порушенням у майбутньому [8].

Висновки з даного дослідження. Вищезазначене дає підстави для висновку, що в сучасних ринкових умовах інвентаризація є одним з найважливіших методів бухгалтерського обліку й фінансово-господарського контролю.

Діючи в межах правового поля та неухильно дотримуючись його норм, підприємство працюватиме ефективно та прибутково.

Проведена з порушеннями інвентаризація на підприємстві може призвести до викривлення облікових даних, а від цього залежить її достовірність в ході порівняння фактичних даних з обліковими. З огляду на це інвентаризація потребує чіткої організації як на рівні підприємства, так і на державному рівні.

Бібліографічний список

1. Кузьмін Д. Л. Інвентаризація як метод господарського контролю / Д. Л. Кузьмін // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2012. – № 2 (60) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/ekonom/75/11671-inventarizaciya-yak-metod-gospodarskogo-kontrolyu.html>.
2. Бутенець Т. А. Контроль внутрішньогосподарський чи внутрішній? / Т. А. Бутенець // Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 2(14). – С. 5–20.
3. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon1.rada.gov.ua.
4. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджений Наказом Мінфіну України від 02.09.2014 № 879 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.
5. Інвентаризація: вивчаємо нові правила. Все про бухгалтерський облік // Бухгалтерська газета. – 2015. – 6 січ. – С. 18–20.
6. Кузьмін Д.Л. Інвентаризація як економічна категорія: визначення, значення / Д.Л. Кузьмін // Вісник ЖДТУ. Економічні науки, 2008. – № 3 (45). – С. 120-132.
7. Ковалишин У.В. Становлення облікової політики в Україні / У. В. Ковалишин // Всеукраїнська наукова конференція. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 339 с.
8. Снісар О.О. Інвентаризація як метод внутрішнього контролю паливно-мастильних матеріалів / О. О. Снісар // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2012.– № 1 (59) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/ekonom/75/11517-inventarizaciya-yak-metod-vnutrishnogo-kontrolyu-palivno-mastilnix-materialiv.html>.

References

1. Kuzmin, D.L. (2012), “Inventory as a method of economic control”, available at: <http://stationline.org.ua/ekonom/75/11671-inventarizaciya-yak-metod-gospodarskogo-kontrolyu.html>.
2. Butenets, T.A. (2009), “Control internal business or domestic?”, *Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats*, Vol. 2 (14), pp. 5–20.
3. The Law of Ukraine “About Accounting and Financial Statements in Ukraine” (1999, July, 16), available at: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. The position of the inventory of assets and liabilities, approved by Order of the Ministry of Finance of Ukraine (of 02.09.2014) № 879, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.
5. “Inventory: exploring the new rules. All about accounting, Accounting”, (2015), *Bukhhalterska hazeta*, January, 6th, pp. 18-20.
6. Kuzmin, D.L. (2008), “Inventory as an economic category: definition, importance”, *Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky*, no. 3 (45), pp. 120-132.
7. Kovalyshyn, W.B. (2007), The formation of accounting policy in Ukraine”, All-Ukrainian. Science. Conf., Ternopil: Economic thought, 339 p.
8. Snisar, A.A. (2012), “Inventory as a method of internal control of full materials”, *Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky*, no. 1 (59), available at: <http://stationline.org.ua/ekonom/75/11517-inventarizaciya-yak-metod-vnutrishnogo-kontrolyu-palivno-mastilnix-materialiv.html>.

Шеленко Д.І. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Мета. Метою статті є дослідження особливостей інвентаризації на підприємстві та забезпечення її ефективності. Предметом дослідження є визначення порядку інвентаризації на підприємствах.

Методика дослідження. Теоретичною і методичною основою дослідження є системний підхід до вивчення явищ і процесів господарської діяльності, теорія наукового пізнання. Методика дослідження базується на принципах і положеннях теорії і практики ринкової економіки, наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених з питань економіки, обліку, аналізу та аудиту.

У процесі дослідження використовувалися методи діалектичний, класифікації, порівняння, формалізації. Для розробки наукових рекомендацій використовувалися конкретно-наукові прийоми – конкретизації, експертних оцінок. Інформаційною базою дослідження стали законодавчі акти України, офіційні матеріали Міністерства фінансів України, публікації вчених-економістів.

Результати. На основі законодавчих та нормативних актів України досліджуються зміни в процесі проведення інвентаризації. Наведено основні вимоги та строки здійснення інвентаризації, що забезпечує ефективне управління підприємством. Наголошено на важливості застосування інвентаризації як особливого інструмента контролю за діяльністю підприємства. Розкрито особливості інвентаризації, відповідно до нового “Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань”. Охарактеризовано особливості якісного проведення інвентаризації на підприємствах.

Наукова новизна. Обґрунтовано методики проведення інвентаризації на підприємствах України відповідно до нових вимог.

Практична значущість. Результати дослідження сприяють удосконаленню процесу інвентаризації на підприємствах.

Ключові слова: інвентаризація, бухгалтерський облік, інвентаризаційна комісія, фінансова звітність.

Shelenko D.I. FEATURES OF THE ENTERPRISE INVENTORY

Purpose. The aim of the article is the study features of inventory of at the enterprise and ensuring its effectiveness. The subject of the research is definition the order of inventory in the enterprises.

Methodology of research. The theoretical and methodological basis of the study is a systematic approach to the study of phenomena and processes of economic activity, the theory of scientific knowledge. Research methodology is based on the principles and positions of the theory and practice of market economy, scientific studies of domestic and foreign scholars in economics, accounting, analysis and audit.

The dialectical methods, classification, comparison, formalization were used in the process of investigation. The concrete scientific methods of concretization, expert evaluation have been used for the development scientific recommendations. The information bases for the investigation were the laws of Ukraine, the official materials of the Ministry of Finance of Ukraine, publications of scientists and economists.

Findings. The changes in the process of inventory were being investigated on the base of laws and normative regulations of Ukraine. The main demands and terms of inventory which provide the effective management of enterprises have been directed. The importance of using inventory as a special tool of control for the enterprise activity has been emphasized. The features of inventory according to the new “Regulations on the inventory of assets and liabilities” have been opened. The peculiarities of a high-quality inventory on the enterprises are characterized.

Originality. It consists of substantiation methods of inventory in the enterprises of Ukraine to meet new requirements.

Practical value. The results of investigation are favorable for the process of improvement of the inventory on the enterprises.

Key words: inventory, accounting, inventory committee, financial statements.

Шеленко Д.И. ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ИНВЕНТАРИЗАЦИИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Цель. Целью статьи является исследование особенностей инвентаризации на предприятии и обеспечение ее эффективности. Предметом исследования является определение порядка инвентаризации на предприятиях.

Методика исследования. Теоретической и методической основой исследования является системный подход к изучению явлений и процессов хозяйственной деятельности, теория научного познания. Методика исследования базируется на принципах и положениях теории и практики рыночной экономики, научных трудах отечественных и зарубежных учёных по вопросам экономики, учета, анализа аудита.

В процессе исследования использовались методы диалектический, классификации, сравнения, формализации. Для разработки научных рекомендаций использовались конкретно-научные приемы – конкретизации, экспертных оценок. Информационной базой исследования стали законодательные акты Украины, официальные материалы Министерства финансов Украины, публикации учёных-экономистов.

Результаты. На основе законодательных и нормативных актов Украины исследуются изменения, в процессе проведения инвентаризации. Приведены основные требования и сроки осуществления инвентаризации, что обеспечивает эффективное управление предприятием. Акцентируется значимость применения инвентаризации как особого инструмента контроля деятельности предприятия. Раскрыты особенности инвентаризации в соответствии с новым “Положением об инвентаризации активов и обязательств”. Охарактеризованы особенности качественного проведения инвентаризации на предприятиях.

Научная новизна. Обосновано методики проведения инвентаризации на предприятиях Украины в соответствии с новыми требованиями.

Практическая значимость. Результаты исследования способствуют совершенствованию процесса инвентаризации на предприятиях.

Ключевые слова: инвентаризация, бухгалтерский учет, инвентаризационная комиссия, финансовая отчетность.